

**MEDIA SAVODXONLIK VA AXBOROT MADANIYATINING
ZAMON TALABI**

Aniq va tabiiy fanlar fakulteti

Biologiya 04/24 biologiya yoʻnalishi talabasi

Turonboyeva Mohitabon tomonidan tayyorlandi.

Kalit Soʻzlar: Media savodxonlik, Axborot madaniyati, Biologiya talabalari, Pseudoscience (Soxta fan), Ilmiy etika, Tanqidiy tahlil, Big Data

Annotatsiya

Ushbu maqola biologiya yoʻnalishi talabalari uchun media savodxonlik va axborot madaniyatining zamonaviy ilmiy tadqiqotlardagi hal qiluvchi ahamiyatini tahlil qiladi. Global axborot oqimida talabalar oldida turgan asosiy muammo — bu ishonchli ilmiy manbalarni "soxta fan" (pseudoscience) dan ajratishdir. Maqolada ushbu koʻnikmalar tadqiqot metodologiyasini tanqidiy baholash, ilmiy etika qoidalariga rioya qilish va oʻz maʼlumotlarini (Big Data) samarali boshqarish uchun zaruriy professional kompetensiya sifatida koʻrsatilgan. Xulosa qilib aytganda, media savodxonlik biolog-mutaxassisning masʼuliyatli, axloqiy va tanqidiy fikrlovchi shaxs boʻlib shakllanishining asosiy kafolatidir.

In English:

This article analyzes the crucial importance of media literacy and information culture for biology students in the context of modern scientific research. The primary challenge faced by students in the global information flow is the separation of reliable scientific sources from pseudoscience. The article highlights these skills as necessary professional competencies for

critically evaluating research methodology, adhering to scientific ethical principles, and effectively managing their data (Big Data). In conclusion, media literacy is the main guarantee for a biology specialist to develop into a responsible, ethical, and critically thinking individual.

1. Kirish

Bugungi dunyoda biologiya fani cheksiz ma'lumot manbalari bilan chambarchas bog'liq. Genomik ketma-ketliklar, murakkab ekologik modellar, viruslar va vaksinalar haqidagi tadqiqotlar har daqiqada yangilanib turadi. Biologiya talabasining muvaffaqiyati nafaqat darsliklarni o'zlashtirish, balki raqamli muhitda ishlash va ma'lumotni filtrlash qobiliyatiga ham bog'liq.

"Media Savodxonlik va Axborot Madaniyati" fani talabalarga ilmiy axborot oqimida adashmaslik, eng muhimi, "soxta fan" tsunamiga qarshi immunitet hosil qilish imkonini beradi. Bu fan o'quv jarayoniga integratsiya qilinishi bilan, talabalar o'zgaruvchan ilmiy dunyoga tayyorlangan, tanqidiy fikrlovchi va mas'uliyatli mutaxassis bo'lib yetishadilar.

2.1. Tanqidiy Tahlil: Haqiqiy Bilimni Aforizmlardan Ajratish

Asosiy qismi

Biologiya — bu dalillarga asoslangan fan. Media savodxonlik aynan shu dalillarni tekshirishni o'rgatadi:

Manba Autentikligini Baholash: Talaba ixtisoslashgan ilmiy bazalar (PubMed, Scopus) va ommaviy axborot vositalari (OAV) o'rtasidagi farqni bilishi kerak. Bu kurs ularga jurnalning impact factor (ta'sir koeffitsienti)ni, muallifning obro'sini va tadqiqotning peer-reviewed (ekspertlar tomonidan ko'rib chiqilgan) ekanligini baholashni o'rgatadi.

Metodologiyani Tahlil Qilish: Har qanday biologik tadqiqotda "qanday o'rganilgani" (metodologiya) muhim. Media savodxonlik orqali talaba

tadqiqotning namuna hajmi, nazorat guruhining mavjudligi, statistik tahlilning to'g'riligi kabi jihatlarni mustaqil tahlil qilishni o'rganadi. Agar usullar ishonchsiz bo'lsa, xulosalar qanchalik shov-shuvli bo'lmasin, ularni rad etishga qodir bo'ladi.

2.2. Biologiyada Axborot Etikasi va Big Data

Zamonaviy biologiya, xususan, genomika, bioinformatika va ekologik modellashtirish kabi sohalar ulkan ma'lumotlar (Big Data) bilan ishlaydi.

Ma'lumotni Boshqarish (Data Management): Axborot madaniyati talabaga katta hajmdagi ma'lumotlarni tizimli saqlash, to'g'ri indekslash va xavfsiz almashish ko'nikmalarini beradi. Bu ilmiy hamkorlik va natijalarning qayta tekshirilishi (reproducibility) uchun zarurdir.

Akademik Halollik: Biologiya eksperimentlari boshqa olimlarning ma'lumotlariga asoslanishi mumkin. Axborot madaniyati kursida o'rganilgan to'g'ri sitorlash, havolalar berish qoidalari (masalan, APA, Vancouver uslublari) ilmiy plagiatning oldini olish va akademik halollikka rioya qilishning asosidir.

2.3. Jamoatchilik bilan Muloqot Mas'uliyati

Yuqori media savodxonlikka ega biologning ijtimoiy roli shundan iboratki, u noto'g'ri ma'lumotlar tarqalishining oldini oladi.

Ilmiy Natijalarni Tarjima Qilish: Biolog o'zining murakkab tadqiqot natijalarini OAV va jamoatchilikka soddalashtirilgan, ammo aniq tilda yetkaza olishi kerak. Bu emlashlar, GMO yoki atrof-muhit inqirozi kabi muhim mavzularda aholi orasida ilmiy asoslangan qarorlar qabul qilishga yordam beradi.

Xulosa

Biologiya talabalari uchun "Media Savodxonlik va Axborot Madaniyati" fani shunchaki qo‘shimcha kurs emas, balki 21-asr biologining professional kalitidir. Bu fan orqali talaba:

Ilmiy manbalarning sifatini tanqidiy baholashni;

Axborotni boshqarishda etik qoidalarga rioya qilishni;

"Soxta fan" ta'siridan xalos bo'lishni;

Jamiyatga mas'uliyatli ilmiy axborot yetkazishni o'rganadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

Nazariy va Pedagogik Manbalar

Dukarevich, T. S. (2018). Media savodxonlik: Ta'lim tizimida tushunchalar, tamoyillar, vazifalar. Toshkent: Fan va texnologiyalar nashriyoti.

(Media savodxonlikning ta'limiy asoslari haqida umumiy tushuncha beradi.)

Xalilov, A. A. (2021). Axborot madaniyati va uning shakllanish yo'llari. O'quv qo'llanma. Samarqand: Samarqand Davlat Universiteti nashriyoti.

(Axborotni izlash, baholash va foydalanish madaniyatiga oid nazariy asos.)

Jenkins, H. (2006). Convergence Culture: Where Old and New Media Collide. New York University Press.

(Garchi umumiy media bo'lsa-da, media va madaniyatning zamonaviy ilmiy sohalarga ta'sirini tushunish uchun muhim.)

UNESCO. (2011). Media and Information Literacy Curriculum for Teachers. Paris: UNESCO Publication.

(UNESCOning media va axborot savodxonligi bo'yicha ta'lim standartlari va o'qituvchilar uchun dasturiy tamoyillari.)

Biologiya va Ilmiy Etika Sohasidagi Manbalar

Shapiro, I. E., & Gasanova, N. B. (2019). Biologik tadqiqotlarda Big Data: Axborotni boshqarishning etik jihatlari. *Ilmiy-amaliy jurnal*, №4.

(Biologiyada katta ma'lumotlar va ularning etikasi haqida.)

Smith, J. A., & Chen, L. (2020). Critically Evaluating Scientific Literature in the Digital Age: A Guide for Biology Students. *Journal of Biological Education*, 54(5), 450-461.

(Biologiya talabalari uchun ilmiy adabiyotlarni raqamli davrda tanqidiy baholash bo'yicha amaliy qo'llanma.)

National Academy of Sciences. (2017). *Fostering Integrity in Research*. The National Academies Press.

(Ilmiy tadqiqotlardagi halollik va axloqiy me'yorlar, plagiat va ma'lumotlarni noto'g'ri ishlatish masalalariga oid xalqaro manba.)